

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ”

ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

ЛЕКЦИЯ № 1

ВЪВЕДЕНИЕ В ХИГИЕНАТА. ХИГИЕНА НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ.

ЛЕКЦИОНЕН КУРС: „ХИГИЕНА И БЕЗОПАСНОСТ НА ЛАБОРАТОРНИЯ ТРУД”

доц. д-р Марияна Стойновска, д.м.
катедра „Хигиена, медицинска екология,
професионални заболявания и МБС”

ХИГИЕНА И ЕКОЛОГИЯ

Въведение в хигиената

I. Предмет на хигиената.

Хигиена – основна профилактична медицинска дисциплина, ориентирана към съхранение и подобрене на здравето на населението.

Терминът „хигиена“ произлиза от гръцка дума **Ἑγεία**, която означава целебен, приносящ здраве и се свързва с името на гръцката богиня **Хигия**.

Богинята Хигия

II. Основни задачи на хигиената:

- Изучаване влиянието на околната среда върху здравето и трудоспособността на човека
- Разработването на оздравителни мероприятия
- Разработването на средства и способности за повишаване съпротивителните сили на организма срещу възможни неблагоприятни въздействия на околната среда
- За подобряване на физическото развитие и здравето на хората
- За повишаване на работоспособността на човека, възстановяване след натоварване и отдых
- Рационално хранене
- Съблюдаване правилата на лична хигиена

Знанията по хигиена позволяват на медицинските специалисти:

- Правилно да планират и провеждат оздравителните мероприятия на околната среда
- Да определят характера на въздействието на работната и жизнената среда върху заболяемостта. Да предприемат мерки за профилактика и лечение на заболяванията.

Хигиенната наука включва самостоятелните дисциплини:

- Хигиена на населените места (Комунална хигиена)
- Хигиена на храненето
- Хигиена на труда
- Хигиена на децата и подрастващите
- Болнична хигиена
- Лична хигиена
- Радиационна хигиена
- Военна хигиена
- Авиационна хигиена
- Спортна хигиена

III. Въздействие на околната среда върху самочувствието, работоспособността и здравето на човека:

Външна среда е комплекс от природни, битови, социални, производствени и други фактори.

- *Химични фактори*- химичен състав на въздуха, водата, почвата, храната
- *Физични фактори*- температура, влажност и скорост на движение на въздуха, атмосферно налягане, слънчева радиация, йонизиращо лъчение, лазерно лъчение, шум, вибрация, т.е. прояви на топлинна, гравитационна, електромагнитна, колебателна енергия.
- *Биологични фактори*- бактерии, вируси, хелминти, плесени
- *Психогенни фактори*

Задачи на специалистите по хигиена:

- Хигиенно нормиране на факторите на околната среда- установяване на минималната или пределната величина на количествения показател характеризиращ отделния фактор, допустимо за жизнената дейност.

Насоки на профилактичните мерки:

1. Отстраняване на основните причини за заболяванията
2. Създаване на условия за препятствие на вредните фактори
3. Повишение защитните сили на организма срещу неблагоприятните фактори
4. Ранно откриване на болестни отклонения

Методи:

- Метод на санитарно обследване на обектите на жизнената среда
- Метод на обследване на безопасността на работната среда
- Експериментални методи
- Клинични методи
- Статистически методи

- Хигиенния контрол в България. Контрол на обществените обекти и изработване на профилактични мерки от структурите - (Министерство на здравеопазването с Регионалните здравни инспекции; МТСП с Главна инспекция по труда;)

СЗО определя здравето като пълно физическо, душевно и социално благополучие, а не само отсъствие на болест и физически девиации. Под социално благополучие се поразбира социална дееспособност, което поставя важна задача за интеграция на хората с увреждания.

За изучаването на влиянието на факторите на външната среда върху здравето на човека, хигиената е във взаимодействие с екологичната наука, по-точно – с екологията на човека. Терминът „*екология*“ произлиза от гръцката дума oikos – дом и logos –учение, т.е. „природния дом“ и живущите в него организми.

Биоценоза (от гр. *био* — живот и *ценос* — общество) представлява целокупност от популации на различни видове, обитаващи трайно дадена територия *биотоп* и намиращи се в непрекъсната връзка едни с други. Понятието биоценоза е въведено от немския учен Карл Мьобиус през 1877 г., който дава следното определение: “*Биоценозата това е съобщество от живи организми, съответстващо по своя състав, брой на видове и индивиди при определени оптимални условия на средата - съобщество, в което организмите са взаимно свързани и зависими и се запазват в определени места благодарение на постоянно размножаване.*”

Сред факторите, формиращи здравето на населението хигиената определя:

1. **наследствени** (формират генетични заболявания хемофилия, далтонизъм),
2. **ендемични** (от биогеохимични особености на местността – флуороза, зъбен кариес, ендемична гуша, стронциев и молибденов рахит),
3. **природно-климатични** (характерни за определени климатични зони– от студа простудни заболявания, кожни болести от горещ климат),
4. **епидемиологични** (регионални особености водещи до хепатит, холера, зика),
5. **професионални** (факторите на производствения процес водещи до професионални болести),
6. **социални** (хранене, начин на живот, социално благополучие),
7. **психоемоционални** (стрес, тероризъм, катастрофи, бедствия),
8. **екологични**

Екологични проблеми в глобалния свят.

Природната среда за обитаване на човека е биосферата. Човекът се адаптира към средата не само пасивно, но и активно.

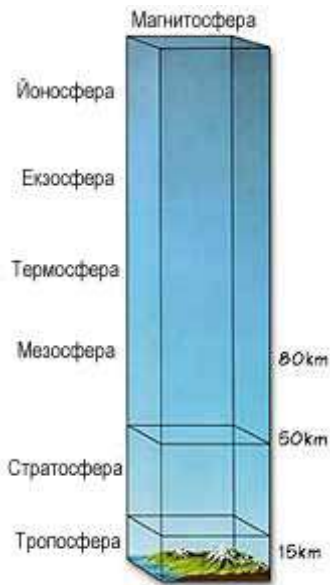
- С увеличение на населението и нарастване на стопанската дейност на хората, нараства потреблението на природни ресурси, увеличава се потреблението на кислород, дървесен материал, вода, изхвърлят се газообразни, течни, твърди и прахови замърсители, модифицират се живи организми.
- Научно-технически прогрес - Екологични проблеми - Резултати: нарушен екологичен баланс, влошени санитарни условия на жизнената среда, заплаха за здравето на човека.
- Глобално затопляне и климатични промени – всяка година намалява популацията на пингвините в Антарктида, на рибите в езерата на Африка, промени в реките на Северна Америка, по-рано цъфтят растенията и мигрират птиците в Европа, умират насекомите в тропичния пояс
- 1.8 млрд. жители на Земята ще бъдат лишени от вода
- На всеки 10 г., температурата в Антарктида се увеличава с 0.1 градуса
- Ще се увеличат наводненията по света
- При топене на ледовете в Антарктида ще се отделят натрупаните отрови.
- Шум и околна среда- Риск от артериална хипертония (според специалисти от Швеция) се появява, когато шумът превишава 60 dB, например при хората, живеещи близо до натоварени пътища. Това е проблем за всеки четвърти жител на Европа.
- Хората всеки ден са подложени на въздействието на радиовълни с различна честота (клетъчни телефони, компютри, телевизори и др.)
- Променят се храните и технологията на приготвянето им (генно-модифицирани храни, изкуствени добавки и заместители, микровълнови печки.

ХИГИЕНА НА АТМОСФЕРАТА

Състав и физически качества (фактори), санитарно значение на атмосферата.

1. Определение: Атмосфера е постоянната газова смес и водни пари, непостоянни газови примеси (от естествен произход, или от човешката дейност) и микроорганизми.

Атмосферата представлява газовата обвивка на земята / до 3000км/, и се разделя на тропосфера, стратосфера, мезосфера, термосфера, екзосфера, йоносфера, магнитосфера.

Въз основа на физически признаци атмосферата се разглежда като съставена от пластове, като **тропосферата** е с най-голямо значение за човека и организмите.

Факторите на атмосферата се изучават в 3 групи:

Физични фактори /те имат комплексно действие/:

- Слънчева лъчиста енергия, естествена светлина
- Атмосферна топлина, атмосферна температура
- Атмосферно електричество, йонизация на атмосферата
- Влажност на въздуха
- Движение на въздуха
- Атмосферно налягане

ФИЗИЧНИТЕ ФАКТОРИ НА АТМОСФЕРАТА СЕ ДЕЛЯТ ПО ПРОИЗХОД НА:

I. **Космически**- слънчева радиация, космически лъчи, магнитни бури

II. **Метеорологични**- температура, влажност, движение на въздуха, атмосферно налягане, йонизация

Под въздух се разбира постоянната, характерна за атмосферата газова смес от кислород, въглероден двуокис, инертни газове.

Те са съставки на атмосферата. Физическите качества на атмосферата (налягане, температура, влажност, електричен заряд, лъчиста енергия, скорост на движение на въздуха) характеризират атмосферата като цяло.

Жизнената среда на човека е тропосферата, която е около 10-12 км

Постоянни съставни части на въздуха

/Въздухът представлява смес от винаги намиращите се в атмосферата постоянни газове/:

- *Кислород*- 20.7-20.93об.%, е най-важната съставна част, осигурява окислителните процеси в клетката; организмът се адаптира при намаление на O₂ , но когато е под 17 об.% - кислороден недостиг.
- *Въглероден диоксид (CO₂)*- 0.03 об.%, освободен от горенето, ферментация, вулкани; използван е от фотосинтезата и се задържа в постоянни граници. ПДК- 0.1% В издишания въздух кислородът намалява с 25%. и се увеличава CO₂
- *Азот*- 78.09 об.%, не оказва непосредствено въздействие върху организма.
- *Инертни газове*: аргон, хелий, неон, криптон, ксенон, радон, водород, озон- всички заедно са 1об.%; те се образуват във въздуха под влияние на УВ лъчи.

Състав на въздуха:

Вещество	Обозначение	По обем, %	По маса, %
Азот	N ₂	78,084 об%	75,5
Кислород	O ₂	20,9476	23,15
Аргон	Ar	0,934	1,292
Въглероден диоксид	CO ₂	0,0314	0,046
Неон	Ne	0,001818	0,0014
Метан	CH ₄	0,0002	0,000084
Хелий	He	0,000524	0,000073
Криптон	Kr	0,000114	0,003
Водород	H ₂	0,00005	0,00008
Ксенон	Xe	0,0000087	0,00004

Случайни примеси (замърсители):

- *Газови примеси* - серен диоксид, амоняк, метан, азотни окиси, сероводород
- *Механични примеси* - прах, микроорганизми, плесени

АТМОСФЕРНИ ЗАМЪРСИТЕЛИ СА:

1. Природни източници

Вулканични газове, пустинен пясък, космически прах, растителни частици;

2. Източници, свързани с човешката дейност

От енергетиката, автотранспорта, промишлеността; това са: серните окиси, CO, CO₂, бензол, диоксини, тежки метали.

3. Условия, влияещи върху атмосферното замърсяване

Отпадъците, посоката и скорост на вятъра, температура на въздуха, разстоянието на източника, височината на комините;

Смог /токсична мъгла/- през зимата се наблюдава температурна инверсия и температурата на въздуха се повишава нагоре, димът не се разсейва нагоре и се наслоява в приземния слой.

Очистване на атмосферния въздух:

- ✓ Самоочистване- турбулентно движение на частиците; утаяване; валежи; растенията, фотохимични процеси.
- ✓ Намаляване на изхвърлените замърсители от човека

Последици от замърсяване на атмосферния въздух:

1. Пряко върху човека
2. Върху околната среда

Профилактика на замърсяването на атмосферния въздух:

1. Норми: да е под прага на остро или хроничното въздействие върху човека; да не дразни лигавиците; да е значително по-ниско от това на въздуха на работната среда; да не нарушава прозрачността на въздуха.

2. Контрол

3. Улавяне, отстраняване на замърсителите

Мероприятия:

1. Административни
2. Архитектурни
3. Технологични
4. Санитарно-технически